

TOMASZ SOSNOWSKI
KAROL KONASZEWSKI

OD TRADYCYJNEGO DO NOWEGO MODELU OJCOSTWA – POTRZEBA PEDAGOGICZNEJ ZMIANY

WPROWADZENIE

Rodzina to miejsce, w którym swój początek ma proces wychowania dziecka. Realizuje się on przez długi okres jego życia poprzez bezpośrednie kontakty z najbliższymi mu osobami (matką, ojcem). W niej zachodzą istotne w życiu każdego człowieka relacje międzyludzkie, małżeńskie, rodzicielskie, które związane są z procesem wychowania dziecka w rodzinie. Odmienne role, ale tak samo istotne w tym procesie, mają do spełnienia zarówno matka, jak i ojciec. W wyniku dokonujących się przemian społecznych, ekonomicznych, kulturowych, rola ojca w procesie wychowania rodzinnego staje się szczególnie istotna i dlatego istnieje potrzeba zaangażowania ojców w proces przezwyciężenia różnych problemów związanych z opieką nad dzieckiem, procesem jego wychowania, organizowaniem i inspirowaniem do uczestnictwa w kulturze.

W artykule przedstawiamy zagadnienie dotyczące modeli ojcostwa, ukazując potrzebę pedagogicznej zmiany, w wyniku której w większym stopniu zostanie podkreślony udział ojca w procesie wychowania rodzinnego.

Dr TOMASZ SOSNOWSKI – Zakład Pedagogiki Społecznej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku; adres do korespondencji: ul. Świerkowa 20, 15-328 Białystok; e-mail: t.sosnowski@uwb.edu.pl.

Dr KAROL KONASZEWSKI – Katedra Edukacji Międzykulturowej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku; adres do korespondencji: ul. Świerkowa 20, 15-328 Białystok; e-mail: k.konaszewski@uwb.edu.pl

1. TRADYCYJNY I WSPÓŁCZESNY MODEL OJCOSTWA

Obecne czasy wymagają od ojców zmiany postawy w stosunku do swoich żon i dzieci w rodzinie. Model tradycyjnej rodziny patriarchalnej, w której kobiety były podporządkowane mężczyźnie, traci na aktualności. Wraz z upadkiem modelu patriarchalnego rodziny (lata sześćdziesiąte XX wieku)¹ kobiety jeszcze w większym stopniu rozpoczęły działania zmierzające do większego usamodzielnienia się i zaczęły oczekiwać równego traktowania bez względu na płeć. Można zauważyć zmiany i przejście od postrzegania społecznego ojca jako „żywiciela” do mężczyzny „opiekuna”, który bierze aktywny udział w wychowaniu rodzinnym. Następujące zmiany oczekiwań kulturowych znajdują swe odzwierciedlenie w dyskursie publicznym, w którym coraz częściej podkreśla się istnienie potrzeby opracowania nowego modelu ojcostwa. Współczesna refleksja nad osobą ojca i ojcostwem sprowadza się do tezy głoszącej potrzebę nadejścia „nowego” ojca i „nowego” modelu ojcostwa.

Współczesne postrzeganie ojcostwa i jego nowe sposoby definiowania ukazują mężczyznę jako rodzica troskliwego, opiekuńczego, aktywnie uczestniczącego w codziennej opiece nad dziećmi i ich wychowaniu, zdolnego do poświęceń, nawiązującego z nimi więzi emocjonalne i zaangażowanego w budowanie trwałych relacji. Justyna Nesterowicz-Wyborska² postuluje, aby nie poprzestawać jedynie na analizach teoretycznych dotyczących nowych wzorów i ideałów ojcostwa. Zasadniczą kwestią odnoszącą się do współczesnego ojcostwa jest to, w jakim stopniu jest ono realizowane w rzeczywistości społecznej w sensie praktycznym, a nie tylko istnieje w teoretycznych opracowaniach.

W literaturze przedmiotu różni badacze proponują różne klasyfikacje modeli ojcostwa³, niemniej jednak na gruncie literatury socjologicznej, pedagogicznej i psycholo-

¹ A. GRÜN, *Walczyć i kochać. Mężczyźni w poszukiwaniu własnej tożsamości*, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2005.

² J. NESTEROWICZ-WYBORSKA, *Jak badać ojcostwo, czyli o potrzebie (re)konceptualizacji pojęcia ojcowskiego zaangażowania*, w: *Wybrane problemy współczesnych małżeństw i rodzin*, red. H. Liberska, A. Malina, Warszawa: Difin 2011, s. 137-148.

³ Np.: A. JANKOWSKA, *Ojcostwo końca wieku*, „Forum Oświatowe” 2000, nr 1, s. 103-135; K. ARCIMOWICZ, *Obraz mężczyzny w polskich mediach. Prawda, fałsz, stereotyp*, Gdańsk: GWP 2003; K. ARCIMOWICZ, *Wzory współczesnej kultury: wizerunki kobiet i mężczyzn w reklamie telewizyjnej*, w: *Etos nauczyciela w jednoczącej się Europie*, red. A.A. Kotusiewicz, Białystok: Trans Humana 2004, s. 325-338; K. LITWIŃSKA-MALEC, G. CHUDY, *Ukradzione ojcostwo: obraz mężczyzny w reklamie*, w: *Oblicza ojcostwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin: TN KUL 2001; B. ŁACIAK, *Medialny obraz mężczyzny w relacjach małżeńskich i rodzinnych*, w: *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, red. M. Fuszara, Warszawa: Trio 2008, s. 151-187; S. WEBER, *Wrażliwy wojownik*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio” 2013; B. PIETKIEWICZ, *Powrót taty*, „Polityka” 1987, nr 38; T. SOSNOWSKI, *Ojciec we współczesnej rodzinie. Programy telewizyjne jako źródło kształtujące określone modele ojcostwa*, w: *Dziecko w rodzinie i w środowisku rówieśniczym: wybrane zagadnie-*

gicznej pojawiają się najczęściej dwa modele ojcostwa: tradycyjny oraz nowoczesny. W naszym przekonaniu zasadne będzie zastąpienie określenia „nowoczesny model ojcostwa” pojęciem „nowy” lub „współczesny” model, jako alternatywny do istniejącego do chwili obecnej. Pierwszy z nich stosunkowo mocno zarysowuje stereotypowy podział ról w rodzinie: matki i ojca. Drugi zaś model ukazuje współpracę pomiędzy kobietą i mężczyzną, którzy tworzą partnerski związek, polegający na kooperacji obojga rodziców w pracach domowych i procesie wychowania rodzinnego. Paweł Kubicki⁴ dodatkowo w obrębie modelu nowego proponuje wyróżnić dwa jego odłamy: „katolicki” i „świecki”⁵. W obu znaczenie ma zaangażowanie emocjonalne ojca, które jest dokumentowane jego miłością do dziecka. Model katolicki w większym stopniu nawiązuje do tradycyjnego modelu ojcostwa, świecki natomiast do współczesnego.

Rys. 1. Cechy tradycyjnego i nowego modelu ojcostwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. SKOWROŃSKA-ZBIERZCHOWSKA, *Doświadczenia małoletnich rodziców. Aspekty socjopedagogiczne*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2010; T. SOSNOWSKI, *Ojciec we współczesnej rodzinie. Kontekst pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2011; A. DUDAŁ, *Radzenie sobie ojców*.

nia i źródła z pedagogiki społecznej, red. J. Izdebska, Białystok: Trans Humana 2003, s. 196-247; T. SOSNOWSKI, *Ojciec we współczesnej rodzinie. Kontekst pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2011; K.R. CANFIELD, *Siedem sekretów efektywnych ojców. Jak stać się ojcem, jakiego potrzebują twoje dzieci*, Lublin: Fundacja im. św. Cyryla i Metodego – Inicjatywa Tato.Net 2013; G. WÓJCIK, *Ojcowie „na obcasach”. Analiza wizerunków „nowych” ojców w czasopiśmie „Wysokie Obcasy”*, w: *Zagadnienia małżeństwa i rodzin w perspektywie feministyczno-genderowej*, red. K. Slany, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2013, s. 107-127.

⁴ P. KUBICKI, *Przemiany ojcostwa we współczesnej Polsce*, w: *Być rodzicem we współczesnej Polsce. Nowe wzory w konfrontacji z rzeczywistością*, red. M. Sikorska, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2009, s. 77-105.

⁵ Tamże, s. 95-101.

W tradycyjnym modelu ojcostwa, według Wojciecha Kołodzieja⁶, rola ojca skoncentrowana była na zapewnieniu bezpieczeństwa, żywności i innych podstawowych podstaw bytu materialnego rodzinie⁷. Ojciec powinien pełnić rolę opiekuna rodziny, ponosić odpowiedzialność za dzieci oraz ich matkę. Jego obowiązkiem było także zabezpieczenie materialne rodziny i wychowanie dzieci. Ojciec był żywicielem rodziny i wychowawcą, autorytetem, do jego zadania należało wyznaczenie dziecku właściwego kierunku postępowania i drogi życiowej. Stanowił on wzór męskich cech osobowości, był odzwierciedleniem odwagi i siły fizycznej⁸. Taki paradygmat ojcostwa ukazuje ojca surowego i karcącego swoje dzieci i takie zachowanie jest akceptowane w tradycyjnym podejściu do ojcostwa⁹. Z jednej strony można zauważyć mężczyznę, który wykazuje troskę o własne dzieci i rodzinę, z drugiej zaś jest wszechwiedzący ojciec, który stawia ogromne wymagania wobec dziecka i nie ukrywa swojego rozczarowania w sytuacji jakiegokolwiek nieposłuszeństwa¹⁰.

Nowy, współczesny model ojcostwa opiera się na nowym paradygmacie męskości¹¹. Można zaobserwować proces, który określany jest jako „powrót taty”¹². Ma on swój konkretny wymiar w zaangażowaniu mężczyzny w życie rodzinne. Relacje ojca z dzieckiem oraz matką mają charakter partnerski, w zapomnienie odchodzi tradycyjny ojciec w rozumieniu srogiego wychowawcy. Nowy ojciec jest dla dziecka partnerem w rozmowie, powiernikiem oraz doradcą w trudnych chwilach. Taka postawa charakteryzuje się otwartością, empatią, cierpliwością, co nie wyklucza konsekwencji we własnym zachowaniu oraz stawianych wymagań względem dziecka¹³. Taka postawa mężczyzny w rodzinie ukazuje jego bliski kontakt emocjonalny z pozostałymi członkami, nowy ojciec wspólnie z matką pragnie odkrywać radość i trud opieki nad dziećmi¹⁴.

⁶ W. KOŁODZIEJ, *Rola ojca w życiu rodziny i dziecka*, w: *Rodzice i dzieci w różnych systemach rodzinnych*, red. I. Janicka, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2010, s. 35-47.

⁷ Tamże, s. 36.

⁸ T. ZBYRAD, *Rola ojca w rodzinie wczoraj i dziś. O potrzebie reaktywacji ojcostwa*, „Pedagogia Ojcostwa” 2010, nr 1, s. 188.

⁹ A. DUDA, *Radzenie sobie ojców ubiegających się o prawo do dziecka a ich zasoby osobiste*, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2013, s. 35-36.

¹⁰ M. FUSZARA, *Mężczyźni w zawodach sfeminizowanych*, w: *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, red. M. Fuszera, Warszawa: Trio 2008, s. 164-167.

¹¹ A. DUDA, *Radzenie sobie ojców*, s. 36.

¹² W. KOŁODZIEJ, *Rola ojca w życiu rodziny i dziecka*, s. 38.

¹³ A. DUDA, *Radzenie sobie ojców*, s. 38.

¹⁴ K. ZIELIŃSKA-KRÓL, *Nowe macierzyństwo i ojcostwo w obliczu adnotacji apostołskiej Familiaris consortio* *Nowe ojcostwo*, w: *Tożsamość i posłannictwo rodziny*, red. M. Brzeziński, J. Jęczeń, Lublin: Wydawnictwo KUL 2014, s. 157.

Natalia Niedźwiecka-Iwańczak¹⁵, prowadząc analizy w tym zakresie, także wpisuje się w nurt nowego ojcostwa, wskazując strategie realizacji roli ojca w procesie wychowania dziecka. Autorka podkreśla potrzebę autentycznego, a nie tylko deklarowanego partnerstwa, które w jej rozumieniu stanowi wyraz nowej męskości i będzie wyrazem ojcostwa zaangażowanego emocjonalnie. W procesie transformacji ojcostwa istotną rolę odgrywają preferencje kobiet – matek, ich oczekiwania związane z zaangażowaniem męskim w życie rodzinne i wychowanie dziecka. Natalia Niedźwiecka-Iwańczak zauważa, że sposób realizacji roli ojcowskiej jest uwarunkowany wieloma czynnikami, co oznacza, że modele ojcostwa cechuje określona dynamika w czasie i przestrzeni. W różnych etapach życia rodzinnego wymiar ojcowskiego zaangażowania może ulegać zmianom. Ten sam ojciec może realizować odmienne zachowania w różnych okresach, co wynikać może z charakteru jego pracy, stanu zdrowia, liczby dzieci, poziomu wykształcenia itd. Takie stanowisko zgodne jest z wcześniejszymi ustaleniami i prowadzonymi badaniami własnymi¹⁶.

W podobny sposób w tym zakresie wyraża się Krzysztof Arcimowicz¹⁷, który podkreśla, iż współczesny paradygmat męskości wyraża się poprzez partnerstwo mężczyzn, kobiet oraz dzieci, które to ma być fundamentem do budowania nowego ładu społecznego. We współczesnym modelu ojcostwa naczelną zasadą mężczyzn jest współdziałanie, w przeciwieństwie do tradycyjnego modelu, w którym obecna była męska dominacja. Taki sposób postrzegania i realizowania ojcostwa pozwala na wyeksponowanie nie tylko cech męskich, ale także kobiecych, a to z kolei pozwoli na osiągnięcie indywidualnego potencjału człowieka – nowego ojca.

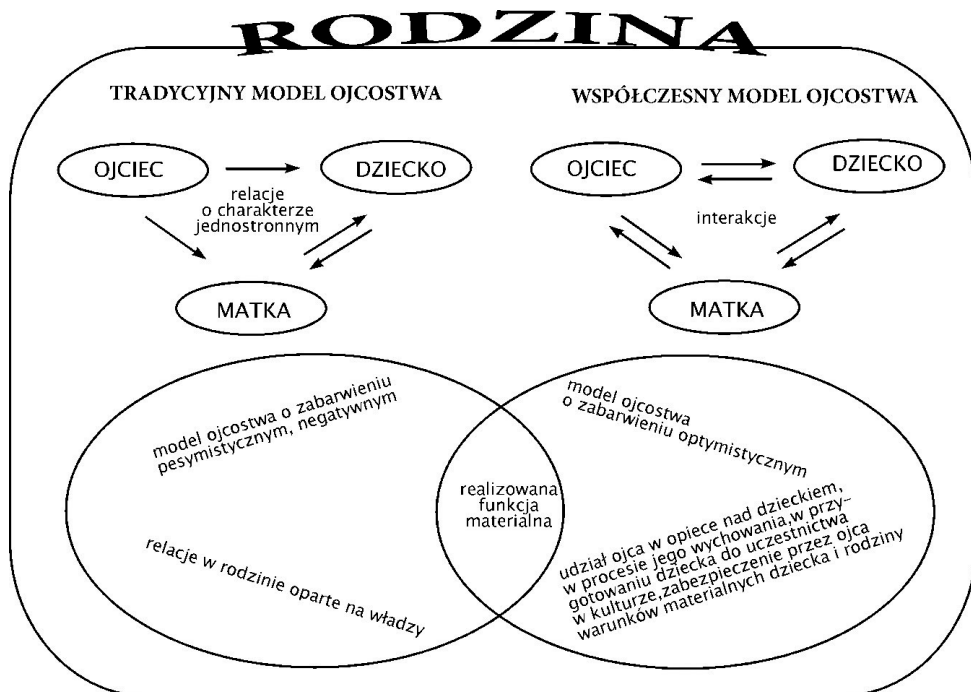
Współcześnie coraz częściej akcentuje się potrzebę określenia nowej roli, jaką powinien pełnić ojciec w rodzinie. Jest ona związana z jego udziałem w procesie wychowania rodzinnego, pełnieniem istotnych funkcji w życiu rodziny (opieka nad dzieckiem, jego wychowanie, wprowadzanie go w świat kultury, zabezpieczenie materialne dziecka i rodziny), wchodzeniem w określone układy relacji. Na rysunku 2 przedstawione są współczesne i tradycyjne modele ojcostwa, pewne ich elementy wspólne oraz różniące. W sposób szczególny zostały zaakcentowane relacje o charakterze dwukierunkowym, które zachodzą pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny, obecne w większym stopniu w nowym (współczesnym) modelu ojcostwa. Inne cechy jednakże, przywołane w zaprezentowanych poniżej modelach ojcostwa,

¹⁵ N. NIEDŹWIECKA-IWAŃCZAK, *Ojcostwo: Praktyka a oczekiwania na podstawie wywiadów z matkami małych dzieci. Ku męskiej czułości*, w: *Genderowe filtry. Różnorodność doświadczenia i percepcji płci w przestrzeni publicznej i prywatnej*, red. D. Majka-Rostek, P. Czajkowski, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski 2015, s. 39-59.

¹⁶ T. SOSNOWSKI, *Ojciec we współczesnej rodzinie*.

¹⁷ K. ARCIMOWICZ, *Obraz ojca w polskich mediach*, „Niebieska Linia” 2004, nr 1.

występują w obu przypadkach, z różnym jednak stopniem ich nasilenia i określonego sposobu realizacji. Taki sposób prezentacji graficznej ma za zadanie jedynie podkreślić ich dominację w jednym lub drugim modelu.

Rys. 2. Modele ojcostwa

Źródło: Opracowanie własne. T. SOSNOWSKI, *Ojciec we współczesnej rodzinie. Kontekst pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2011.

Prezentując różne modele ojcostwa, należy pamiętać o pewnym niebezpieczeństwie interpretacyjnym, którego niektórzy badacze dopuszczają się poprzez zbyt śmiało i radykalnie prezentowanie modeli ojcostwa. W moim przekonaniu, istotne jest to, iż nie można żadnego z ojców przypisać w sposób jednoznaczny do określonego, jednego modelu ojcostwa. W wielu sytuacjach ten sam ojciec może być przedstawicielem różnych modeli ojcostwa. Na taką sytuację ma z pewnością wpływ zróżnicowana sytuacja rodzinna, zawodowa mężczyzny (wiek, liczba dzieci w rodzinie, różna sytuacja materialna, rodzaj i czas wykonywanej pracy zawodowej).

2. PEDAGOGICZNY MODEL OJCOSTWA

Prowadzone badania własne¹⁸ dotyczące problematyki ojcostwa, pozwoliły na opracowanie propozycji pedagogicznego modelu ojcostwa, w sposób szczególny akcentującego zaangażowanie mężczyzny w proces wychowania rodzinnego, ukazującego istotę ojcostwa, zadania i funkcje, jakie ma ojciec do spełnienia, obszary i sposoby jego działania. Interesująca w tym zakresie jest myśl francuskiego badacza Paula Osterrietha¹⁹, według którego „matka będzie dobrą matką, zdolną akceptować dziecko i je zabezpieczać [...] proporcjonalnie do osobowych kwalifikacji męża”²⁰. Takie założenie podkreśla znaczenie ojca w procesie wychowania dziecka, czego wyrazem jest rysunek 3.

Literatura przedmiotu podaje różne definicje terminu „model”²¹. W badaniach dotyczących roli ojca w procesie wychowania dziecka przyjmuję za A. Kamińskim²², iż model określa obraz rzeczywistości empirycznej, stwierdzanej (poprzez

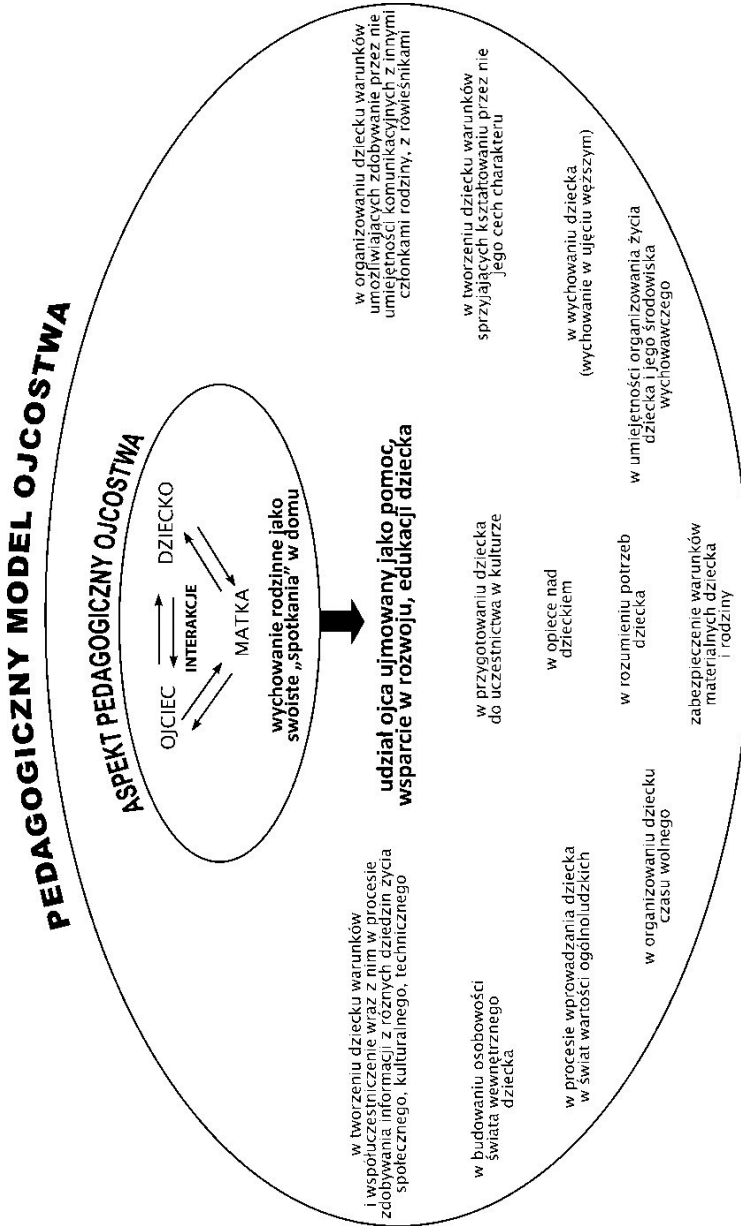
¹⁸ Wyniki badań zostały zaprezentowane w pracy: T. SOSNOWSKI, *Ojciec we współczesnej rodzinie*. Przedmiotem prowadzonych badań był udział ojców w procesie wychowania dziecka w rodzinach miejskich, źródła i czynniki warunkujące go oraz w konsekwencji kształtujące określone modele ojcostwa. Badania ilościowe pozwoliły mi określić stopień zaangażowania ojców w proces wychowania dziecka w rodzinie. Posłużyłem się metodą sondażu diagnostycznego. Badaniami objąłem ojców dzieci w wieku wczesnoszkolnym 7-9 (10) lat – klasa I-III szkoły podstawowej, w środowisku wielkomiejskim. Mając na uwadze uchwycenie typowych sytuacji w badaniach dotyczących problematyki ojcostwa, które miały być w największym stopniu zbliżone do reprezentatywności, zostały one przeprowadzone w szkołach publicznych. Z 32 szkół publicznych do badań zostało wybranych w sposób celowy sześć szkół, które znajdują się w różnych dzielnicach Białegostoku. Taki wybór szkół gwarantował dotarcie do 300 ojców i takiej samej liczby ich dzieci w wieku 7-9 (10) lat, którzy zostali losowo wybrani spośród poszczególnych klas w wymienionych wyżej szkołach. Stanowili oni zróżnicowaną grupę pod względami: wykształcenia, czasu pracy, statusu materialnego rodziny i jednocześnie reprezentowali najbardziej typowe modele ojcostwa w środowisku wielkomiejskim.

¹⁹ P. OSTERRIETH, *L'enfant et la famille*, Paris: Editions du Scarabée 1963.

²⁰ Tamże, s. 114, cyt. za: M. NOWAK, *Programy Szkoły Rodziców jako przejaw troski o wychowanie do rodzicielstwa*, w: *Rodzicielstwo. Wybrane zagadnienia kontekstów edukacyjnych*, red. D. Opozda, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007, s. 23.

²¹ M. PACHOLSKI, A. SŁABOŃ, *Słownik pojęć socjologicznych*, Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej 1997; M. WINIARSKI, *Model-wzorzec*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 1999; A. SICIŃSKI, *Styl życia – problemy pojęciowe i teoretyczne*, w: *Styl życia – koncepcje i propozycje*, red. A. Siciński, Warszawa: PWN 1976; H. RADLIŃSKA, *Pedagogika społeczna*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1961; A. KŁOSKOWSKA, *Wzory i modele w socjologicznych badaniach nad rodziną*, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 2; I. SZANIAWSKI, *Model i metoda*, Warszawa: PWN 1963; M. ZIEMSKA, *Postawy rodzicielskie*, Warszawa: Wiedza Powszechna 1973; S. GERTSMANN, *Struktura i wewnętrzna dynamika postaw*, „Przegląd Psychologiczny” 1968, nr 15.

²² A. KAMIŃSKI, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa: PWN 1975.

Rys. 3. Pedagogiczny model ojcostwa²³

Źródło: Opracowanie własne.

²³ Opracowanie własne na podstawie badań dotyczących roli ojca w procesie wychowania dziecka. Badania prowadzone były w środowisku miejskim w grupie ojców dzieci w wieku wczesnoszkolnym 7-9 (10) lat – klasa I-III szkoły podstawowej.

obserwację, pomiar statystyczny itp.), bądź też jest obrazem rzeczywistości pożądanej, postulowanej, projektowanej, postrzeganej jako pewien ideał, do którego należy dążyć. Pedagogiczny model ojcostwa jest próbą wypracowania pewnego idealnego obrazu roli ojca w procesie wychowania rodzinnego. Wyraża się on najpełniej poprzez jego aspekt pedagogiczny i odnosi się do funkcji (emocjonalnej, opiekuńczo-wychowawczej, kulturowej, rekreacyjnej, materialnej) realizowanych przez ojca w rodzinie. Termin „pedagogiczny model ojcostwa” oznacza w moim przekonaniu zespół cech, właściwości indywidualnych: zewnętrznych i wewnętrznych ojca, zwłaszcza dotyczących jego zachowań werbalnych i instrumentalnych, relacji ojca z innymi członkami rodziny (dzieci, żona), charakteru, okazywanych uczuć, określonych postaw w procesie wychowania dziecka. Postrzeganie ojca poprzez pryzmat pedagogicznego modelu ojcostwa jest uznaniem go jako osoby, podmiotu zdolnego do budowania trwałych i wartościowych relacji z najbliższymi mu osobami. W procesie wychowania rodzinnego mogą one mieć charakter jednostronny lub dwustronny (interakcje). Z punktu widzenia pedagogicznego istotne jest, aby były to relacje o charakterze dwustronnym. Akcentują one podmiotowość w procesie wychowania zgodnie z założeniami teorii pedagogiki humanistycznej. W przypadku relacji ojciec–dziecko podmiotowość wychowania będzie przejawiać się w udzielanej dziecku pomocy w budowaniu i rozwijaniu osobowości dziecka, wprowadzaniu go w świat ogólnoludzkich wartości, w stwarzaniu możliwości do samodzielnego szukania rozwiązań oraz dokonywania własnych wyborów. Można wskazać określone zasady, które powinny być respektowane w sytuacji powstawania określonych układów relacji w rodzinie, jak akceptacja, życzliwe zrozumienie, wzajemne zaufanie, dyskrecja, aktywne uczestnictwo, indywidualizacja, samouświadomienie, które w konsekwencji będą warunkowały powstawanie prawidłowych, podmiotowych relacji zachodzących pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny. Dziecko jako osoba, wartość autonomiczna i nadrzędna jest zawsze „kims”, ma własną tożsamość, jest rozumna, otwarta, wrażliwa²⁴. Własną dojrzałość osobową osiąga ono dzięki innym najbliższym mu osobom (matka, ojciec). Pedagogiczny model ojcostwa zawiera w sobie postulat określonej postawy ojcowskiej, zmierzającej do tworzenia sytuacji i warunków służących rozwojowi dziecka, do tego, aby ono coraz więcej wiedziało, lepiej rozumiało świat, posiadało umiejętność budowania i poznawania siebie. To właśnie poprzez swoiste spotkania dziecka z najbliższymi mu osobami

²⁴ J. IZDEBSKA, *Dziecko w świecie mediów elektronicznych – pytania, kierunki badań*, w: *Edukacja medialna. Nowa generacja pytań i obszarów badawczych*, red. M. Sokołowski, Olsztyn: Oficyna Wydawnicza „Kalistalia” 2004, s. 242; J. IZDEBSKA, *Dziecko w świecie elektronicznych mediów. Teoria, badania, edukacja medialna*, Białystok: Trans Humana 2007.

w domu rodzinnym (matką, ojcem) najpełniej może być realizowany proces wychowania. Takie ujęcie wychowania oznacza coś więcej niż tylko świadomość, że drugi człowiek jest obok mnie. „Spotkać, to wykraczać poza siebie, to doświadczać Innego”²⁵. Takie rozumienie terminu „spotkania” ukazuje sens procesu wychowawczego, czyli procesu stawania się poprzez relacje człowieka z drugim człowiekiem (ojca z dzieckiem). Słowo „spotkanie” wskazuje na podmiotowy charakter działań wychowawcy i wychowanka. Taki sposób spojrzenia na proces wychowania ukazuje spotkanie dwóch podmiotów: wychowawcy i wychowanka, np. ojca i dziecka. Tym terenem codziennych „spotkań” ojca z dzieckiem jest przestrzeń domu rodzinnego, która stwarza możliwość budowania trwałych interakcji respektującej podmiotowość poszczególnych osób biorących w tym udział. W takim ujęciu na relacje zachodzące pomiędzy ojcem a dzieckiem należy spojrzeć jak na proces tworzenia się swoistej wspólnoty pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny, wspólnoty rodzinnej. „Wspólnotowość rodzinna – jak pisze Franciszek Adamski²⁶ – wypływa z natury ludzkiej i jest wspólnotą najbliższych sobie osób, która wymaga pełnej integracji celów i dążeń, kieruje się miłością. Wspólnota ta ma charakter stosunków międzyosobowych bezpośrednich, z głębokim akcentem emocjonalnym”²⁷, zachodzących m.in. pomiędzy ojcem a dzieckiem. To stanowi treść pedagogicznego modelu ojcostwa, który akcentuje znaczenie i potrzebę przede wszystkim osiągnięcia gratyfikacji w sferze emocjonalnej poszczególnych członków wspólnoty rodzinnej.

Istotne w omawianiu różnych modeli ojcostwa staje się zwrócenie uwagi na ich ujęcie jako procesu a nie bytu statecznego. Należy podkreślić, iż trudno jest określić modele ojcostwa, gdyż idea ich postrzegania ma podłoże subiektywne. Pozwala ona ukazać wyobrażenie różnych osób na temat roli ojca w rodzinie, jego udziału w procesie wychowania dziecka, tym samym stwarza możliwość przypisania do odpowiedniego w danym czasie i przestrzeni modelu ojcostwa. Można jednak wskazać na pewne cechy, które stanowią podstawę ich określania, mianowicie na: stosunki rodzicielskie z dzieckiem, małżeńskie z matką, czas poświęcony dzieciom, korzystanie ze wspólnych zasobów (miejsce zamieszkania, własność, środki materialne) itp.

²⁵ G. KOĆ-SENIUCH, *Dialog*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. I, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2003, s. 690.

²⁶ F. ADAMSKI, *Socjologia małżeństwa i rodziny*, Warszawa: PWN 1984.

²⁷ A. JANKE, *Wychowanie rodzinne – kluczowe pojęcie pedagogicznych rozważań nad rodziną*, w: *Wychowanie w kontekście teoretycznym*, red. A. Tchorzewski, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane WSP 1993, s. 170.

PODSUMOWANIE

Tekst ten porusza zagadnienie dotyczące modeli ojcostwa w ujęciu tradycyjnym oraz współczesnym, w perspektywie męskiego zaangażowania w życie rodzinne, w proces wychowania dziecka. Jest to temat aktualny i ważny z pedagogicznego punktu widzenia. Nowe, zmieniające się warunki życia rodziny, pojawiające się problemy związane z wychowaniem dziecka, wzbudzają szereg pytań o rolę ojca we współczesnej rodzinie, m.in. o to, jaki jest jego stopień zaangażowania w wychowanie rodzinne. Na drodze badań empirycznych należy poszukiwać odpowiedzi na pytania dotyczące tego, jaki powinien być model ojcostwa, i w związku z tym, jaką rolę powinien pełnić współcześnie ojciec w rodzinie w procesie wychowania dziecka.

BIBLIOGRAFIA

- ADAMSKI F., Socjologia małżeństwa i rodziny, Warszawa: PWN 1984.
- ARCIMOWICZ K., Obraz mężczyzny w polskich mediach. Prawda, fałsz, stereotyp, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2003.
- ARCIMOWICZ K., Wzory współczesnej kultury: wizerunki kobiet i mężczyzn w reklamie telewizyjnej, w: Etos nauczyciela w jednoczącej się Europie, red. A.A. Kotusiewicz, Białystok: Trans Humana 2004, s. 325-338.
- ARCIMOWICZ K., Obraz ojca w polskich mediach, „Niebieska Linia” 2004, nr 1.
- CANFIELD K.R., Siedem sekretów efektywnych ojców. Jak stać się ojcem, jakiego potrzebują twoje dzieci, Lublin: Fundacja im. św. Cyryla i Metodego – Inicjatywa Tato.Net 2013.
- DUDAK A., Radzenie sobie ojców ubiegających się o prawo do dziecka a ich zasoby osobiste, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2013.
- FUSZARA M., Dobrze jest być rodzynkiem, czyli mężczyźni w zawodach sfeminizowanych, w: Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce, red. M. Fuszara, Warszawa: Trio 2008.
- GERTSMANN S., Struktura i wewnętrzna dynamika postaw, „Przegląd Psychologiczny” 1968, nr 15.
- GRÜN A., Walczyć i kochać. Mężczyźni w poszukiwaniu własnej tożsamości, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2005.
- IZDEBSKA J., Dziecko w świecie mediów elektronicznych – pytania, kierunki badań, w: Edukacja medialna. Nowa generacja pytań i obszarów badawczych, red. M. Sokołowski, Olsztyn: Oficyna Wydawnicza „Kastalia” 2004.
- IZDEBSKA J., Dziecko w świecie elektronicznych mediów. Teoria, badania, edukacja medialna, Białystok: Trans Humana 2007.
- JANKE A., Wychowanie rodzinne – kluczowe pojęcie pedagogicznych rozważań nad rodziną, w: Wychowanie w kontekście teoretycznym, red. A. Tchorzewski, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane WSP 1993.
- JANKOWSKA A., Ojcostwo końca wieku, „Forum Oświatowe” 2000, nr 1.
- KAMIŃSKI A., Funkcje pedagogiki społecznej, Warszawa: PWN 1975.
- KŁOSKOWSKA A., Wzory i modele w socjologicznych badaniach nad rodziną, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 2.

- KOŁODZIEJ W., Rola ojca w życiu rodziny i dziecka, w: *Rodzice i dzieci w różnych systemach rodzinnych*, red. I. Janicka, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2010, s. 35-47.
- KUBICKI P., Przemiany ojcostwa we współczesnej Polsce, w: *Być rodzicem we współczesnej Polsce. Nowe wzory w konfrontacji z rzeczywistością*, red. M. Sikorska, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2009, s. 77-105.
- LITWIŃSKA-MALEC K., CHUDY G., Ukradzone ojcostwo: obraz mężczyzny w reklamie, w: *Oblicza ojcostwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin: TN KUL 2001.
- ŁACIAK B., Medialny obraz mężczyzn w relacjach małżeńskich i rodzinnych, w: *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, red. M. Fuszara, Warszawa: Trio 2008, s. 151-187.
- NESTEROWICZ-WYBORSKA J., Jak badać ojcostwo, czyli o potrzebie (re)konceptualizacji pojęcia ojcowskiego zaangażowania, w: *Wybrane problemy współczesnych małżeństw i rodzin*, red. H. Liberska, A. Malina, Warszawa: Difin 2011, s. 137-148.
- NIEDZIEWIECKA-IWAŃCZAK N., Ojcostwo: Praktyka a oczekiwania na podstawie wywiadów z matkami małych dzieci. Ku męskiej czułości, w: *Genderowe filtry. Różnorodność doświadczania i percepcji płci w przestrzeni publicznej i prywatnej*, red. D. Majka-Rostek, P. Czajkowski, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski 2015, s. 39-59.
- NOWAK M., Programy Szkoły Rodziców jako przejaw troski o wychowanie do rodzicielstwa, w: *Rodzicielstwo. Wybrane zagadnienia kontekstów edukacyjnych*, red. D. Opozda, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007.
- OSTERRIETH P., *L'enfant et la famille*, Paris: Editions do Scarabée 1963.
- PACHOLSKI M., SŁABOŃ A., *Słownik pojęć socjologicznych*, Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej 1997.
- PIETKIEWICZ B., Powrót taty, „Polityka” 1987, nr 38.
- RADLIŃSKA H., *Pedagogika społeczna*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1961.
- SICIŃSKI A., Styl życia – problemy pojęciowe i teoretyczne, w: *Styl życia – koncepcje, propozycje*, red. A. Siciński, Warszawa: PWN 1976.
- SKOWROŃSKA-ZBIERZCHOWSKA A., *Doświadczenia małych rodziców. Aspekty socjopedagogiczne*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2010.
- SOSNOWSKI T., Ojciec we współczesnej rodzinie. Programy telewizyjne jako źródło kształtujące określone modele ojcostwa, w: *Dziecko w rodzinie i w środowisku rówieśniczym: wybrane zagadnienia i źródła z pedagogiki społecznej*, red. J. Izdebska, Białystok: Trans Humana 2003, s. 196-247.
- SOSNOWSKI T., *Ojciec we współczesnej rodzinie. Kontekst pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2011.
- SZANIAWSKI I., *Model i metoda*, Warszawa: PWN 1963.
- WEBER S., *Wrażliwy wojownik*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vacatio” 2013.
- WINIARSKI M., Model-wzorzec, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1999.
- WÓJCIK G., Ojcowie „na obcasach”. Analiza wizerunków „nowych” ojców w czasopiśmie „Wysokie Obcasy”, w: *Zagadnienia małżeństwa i rodzin w perspektywie feministyczno-genderowej*, red. K. Słany, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2013, s. 107-127.
- ZIELIŃSKA-KRÓL K., *Nowe macierzyństwo i ojcostwo w obliczu adnotacji apostołskiej Familiaris consortio Nowe ojcostwo, w: Tożsamość i posłannictwo rodziny*, red. M. Brzeziński, J. Jęczeń, Lublin: Wydawnictwo KUL 2014.
- ZBYRAD T., Rola ojca w rodzinie wczoraj i dziś. O potrzebie reaktywacji ojcostwa, „Pedagogia Ojcostwa” 2010, nr 1, s. 186-195.
- ZIEMSKA M., *Postawy rodzicielskie*, Warszawa: Wiedza Powszechna 1973.

OD TRADYCYJNEGO DO NOWEGO MODELU OJCOSTWA –
POTRZEBA PEDAGOGICZNEJ ZMIANY

Streszczenie

Tekst porusza zagadnienie dotyczące modeli ojcostwa w ujęciu tradycyjnym oraz współczesnym, w perspektywie męskiego zaangażowania w życie rodzinne, w proces wychowania dziecka. Autorzy postulują potrzebę pedagogicznej zmiany, w wyniku której w większym stopniu zostanie podkreślony udział ojca w procesie wychowania rodzinnego. Jest to temat aktualny i ważny z pedagogicznego punktu widzenia. Nowe, zmieniające się warunki życia rodzinnego wzbudzają szereg pytań dotyczących roli, jaką ojciec powinien współcześnie pełnić w rodzinie w procesie wychowania dziecka.

Słowa kluczowe: ojciec; ojcostwo; proces wychowania dziecka.

FROM TRADITIONAL TO NEW MODEL OF FATHERHOOD –
THE NEED FOR PEDAGOGICAL CHANGE

Summary

This text discusses the issue on models of fatherhood in both traditional and contemporary terms, in the perspective of male involvement in family life, in the process of raising a child. The authors postulate the need for pedagogical change, as a result of which more will be underlined the participation of the father in family education process. This is a current topic and important from a pedagogical point of view. New, changing conditions of family life raises a number of questions about the role that the father should act as in the family, in the process of the child's upbringing.

Key words: father; fatherhood; process of the child's upbringing.